

K İ T A P T A H L İ L İ

İÇTİMAÎ İKTİSAT DERSLERİ — Doç. Dr. CAHİT TALAS. Siyasal

Bilgiler Fakültesi Yayınları, No :
46 - 28, Ankara 1955. S. 431.

İçtimaî iktisat, müstakil bir hüvviyet iktisap etmek hususunda daima şiddetli bir mukavemetle karşılaşmıştır. Bu mukavemetin kalesi liberal iktisat doktrininidir. Çünkü bu doktrin rakip düşünce sistemleri karşısında mantıki insicamını muhafaza edebilmek için, her türlü devlet müdahalesini olduğu gibi, iş, işçi ve bunlarla ilgili meseleleri de içtimaî bir görüşle ele almayı red etmiştir. Fakat daha XIX. asırdan itibaren, liberal doktrinin fikir dünyasında tesis etmiş olduğu hakimiyete rağmen, iş hayatının muhtelif şekillerde tanzimine başlanmış ve bunlarla ilgili meseleler inceleme konuları olarak ele alınmış bulunuyorlardı. Ancak bu incelemeler pratik gayeler güttüğünden bütün mevzuu kavrayan bir vusattan ve vazih bir nazari temelden mahrumdu. Çok defa, meselelerin mevzuat ve teşkilatla ilgili veçheleri Hukuk ve iktisadî veçheleri ise iktisat veya maliye içinde, birbirlerinden müstakil olarak ele alınmaktaydı.

İçtimaî iktisadın, bu dağınık vaziyetten kurtulup, müstakil bir disiplin halini alması için, sağlam nazari temellere istinad etmesi lâzımdı. Bu ise liberal doktrinin itibarını kaybetmesiyle mümkündü.

İktisadî hayatın liberal iktisat modeline uygun olarak işlemeyişi ve büyük beşeri ızdıraplara sebep oluşu, insanlarda, bu doktrinin temel mütearifesi olan tabiî ahenk hakkında ciddî şüpheler uyandırdı. İşte bundan sonradır ki, iktisadî hayatı içtimaî bir görüşle ele alma temayülleri, bizzat liberal doktrinin bünyesi içinde hüsnü kabul görmeğe başladı. Maamafih şu hususu ehemmiyetle belirtmek icab ederki, iktisadî düşünceye ithal edilecek "içtimaî görüş dozu" daima doktriner tartışmalara vesile olmak temayülündedir. Bilhassa bu sebepten dolayıdır ki, mevzuu bütün şumuliyle kavrayan fakat aynı zamanda doktriner olmayan bir içtimaî iktisat kitabı yazmak başarılması oldukça güç bir san'attır.

Dr. Cahit Talasın eseri bu bakımdan büyük bir başarı telâkki edilebilir. Öyle zannediyoruz ki, içtimaî iktisat, memleketimizde ilk defa

olarak bu kadar şumullü bir şekilde ele alınmış bulunmaktadır. Gerek kitabın şumulünü gerekse ona ithal etmiş olduğu "içtimaî görüş dozu" tayin hususunda bu kadar isabetli hareket etmiş olmasının sebebi, müellifin mevzuun mahiyeti hakkındaki telâkki tarzıdır. Dr. Talasa göre "... içtimaî iktisat, gayesi sosyal adalet ve barış olan, umumi iktisadın tabiî kanunlarını tashih ve sınıf tezatlarının hafifleştirilmesini derpiş eden bir "*sosyal muvazene ve itilâf*" ilmidir." (s. 3) Bu tarif, Dr. Talasın mevzuunu nasıl telâkki ettiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bir kere liberal iktisat düzeninin "tabiî ahengi" red edilmekte ve bunun tashihe muhtaç neticeler tevhit ettiği kabul edilmektedir. Şüphesizki bu görüş içtimaî iktisadın hikmeti vücudunu teşkil etmektedir. Buradaki doktriner görüş, italik olarak yazılan "*sosyal muvazene ve itilaf*" ibaresiyle tadil edilmiş ve mevzuun esas itibariyle uzlaştırıcı ve telif edici vasfı belirtilmiştir.

Mevzuun bu şekilde tayini içtimaî iktisadın hem kuvvetini hem de zaafını teşkil eder. Kuvvetini teşkil eder, çünkü bu suretle, bitmez tükenmez doktrin münakaşalarının dışında kalmak mümkün olur. Zaafını teşkil eder, çünkü sadece bir telif ve uzlaştırma vazifesi gürbüz bir bilgi dalını besleyemez. İçtimaî iktisat eğer sadece böyle bir fonksiyon ifa edecekse kısır kalmağa mahkûmdur. Gerçekten müstakil bir bilgi dalı olması için ise, mevzuuna dahii olan hadiselerin adalet ve muvazene gibi keyfi mülâhazalara değil, fakat içtimaî kanunlara tabi olduğunu kabul etmek icab eder.

Maamafih Dr. Talas, mevzularını işlerken koymuş olduğu tarifin bu cephesine sadık kalmamıştır. Binaenaleyh yukardaki tenkitlerimiz, yalnız tarife karşı olup kitabın bütününe müteveccih değildir. Gerçekten kitabın en ziyade takdir edilecek tarafı, ele aldığı mevzuları içtimaî, iktisadî, siyasî velhasıl hakiki hayattaki perspektifi içinde incelemesidir. Bu suretle ele alınan hadiselerin keyfi kararlarla değil, fakat içtimaî zaruretlerle doğup geliştikleri ortaya konulmuştur.

Kitabın diğer bir hususiyeti, konusuyla ilgili bütün bahisleri ihtiva etmek temayülünde olmasıdır. Gerçekten kitap, anlaşılması için gerekli başlıca komşu bahisleri ihtiva etmekte ve bu bakımdan bazan iş bölümünün icab ettirdiği sınırları aşmaktadır. Meselâ Türkiyenin umumi iktisadî ve siyasî durumu üzerinde fazla işlenmiştir. (ss. 93 - 127) Aynı şekilde IX. Bölümde de Tam Çalıştırma ve İktisaden Az Gelişmiş Memleketler bahisleri üzerinde fazlaca durulmuş olduğunu zannediyoruz. Eser esas itibariyle, talebeler için ve ders kitabı olarak yazıldığına göre, bu gibi bahislerin bilindiğini farzetmek mümkündür. Bu suretle kitabın hacminden de bir miktar tasarruf yapmak mümkün olurdu. Maamafih bu tarzın da kendine mahsus bazı faydaları olduğunda şüphe

yoktur. Ancak müellif, bu hususu bir izah tekniği olarak değil de mevzuun şumulü meselesi olarak telakki ediyorsa, kendisine iştirak etmekte çok tereddüt edeceğiz.

Eserin muhtevasına gelince: Kitap bir giriş ve on bölümden ibarettir.

I. Bölüm, esas itibariyle, iki kısımdır. Birinci kısımda Sınai inkılâp ve bunun neticesi olarak içtimaî iktisadın başlangıcı ve gelişmesi anlatılmıştır. İkinci kısımda da milletlerarası çalışmalar ve Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı ele alınmıştır.

II. Bölümde, İngiltere, İsviçre ve Fransada sosyal politikanın gelişşi incelenmiştir.

Kitabın en enteresan kısmı III. Bölümdür. Burada memleketimizin sosyal politika tarihçesi, Tanzimattan zamanımıza kadar etraflı bir şekilde incelenmiştir. Kitabın beşte bir kadar bir kısmını teşkil eden bu bölüm, başlı başına büyük bir ehemmiyet ve kıymet taşımaktadır.

IV. Bölümde ücret problemi ele alınmıştır. Burada, evvelâ ücret nazariyelerine kısaca temas edilmiş, ücret politikası, ücret sistemleri ve asgari ücret meselesi ve bizdeki durum incelenmiştir.

V. Bölüm sendikalizme dairdir. Muhtelif memleketlerde sendika hareketleri kısaca anlatıldıktan sonra memleketimizdeki durum İkinci Meşrutiyetten zamanımıza kadar tahlili ve tenkidi bir şekilde incelenmiştir. III. Bölümle birlikte bu bölüm memleketimizdeki iş ve işçi meseleleri hakkında tam ve tahlili bir bilgi vermektedir.

Müteakip üç bölüm, sırasıyla, grev, kollektif iş uyuşmazlıkları ve kollektif iş mukavelelerine dairdir. Müellif, bu her üç konuda da memleketimizdeki durumun kifayetsizliğini müdellel bir şekilde ve selâhiyetle ortaya koymuştur.

IX. Bölüm İşsizlik ve Tam Çalıştırma meselelerinden, X. Bölüm ise İçtimaî Sigortalardan bahsetmektedir. Eyvelce işaret etmiş olduğumuz gibi, tam çalıştırma meselelerinin ne dereceye kadar bir içtimaî iktisat konusu olduğunda Dr. Talasla aynı fikirde değiliz. Son bahiste de, kitapta umumiyetle takip edilen usule uygun olarak, yabancı memleketlerdeki tatbikattan, hiç değilse İngilteredeki şamil sigorta sisteminde bahsedilmesi, eserin bizde bırakmış olduğu çok müsait intibaa uygun olurdu.

Dr. Talasın "İçtimaî İktisat Dersleri" yalnız talebelerin değil, fakat iş ve işçi meseleleriyle ilgili herkesin zevk ve istifadeyle okuyacakları, ve bir müracaat kitabı olarak daima ellerinin altında bulundurmaları lâzım gelen, değerli bir eserdir.

Doç. Sadun AREN